

КОМПЕТЕНТІСНО-ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ У ФОРМУВАННІ ГРАФІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ

Розглянуто особливості компетентісно-інноваційного підходу у формуванні графічної компетентності майбутнього кваліфікованого робітника.

Ключові слова: *Компетентісно - інноваційний підхід, професійна компетентність, графічна компетентність, майбутній кваліфікований робітник.*

Рассмотрено особенности компетентностно-инновационного подхода в формировании графической компетентности будущего квалифицированного рабочего.

Ключевые слова: *Компетентностно-инновационный подход, профессиональная компетентность, графическая компетентность, будущий квалифицированный рабочий.*

It is considered singularities of competitive and innovative approach in formation of graphic competence of future qualified worker.

Keywords: *competitive and innovative approach, professional competence, graphic competence, future qualified worker.*

Вступ. Трансформаційні процеси, що відбуваються сьогодні в житті суспільства, входження України до Європейського Співтовариства передбачають докорінні зміни у питаннях державної політики та виховання. Перед навчальними закладами професійно-технічної освіти поставлено завдання забезпечити підготовку кваліфікованих робітників, які були б конкурентоспроможними на національному та світовому ринку праці.

Орієнтуючись на сучасний ринок праці, освіта до пріоритетів сьогодення відносить уміння оперувати такими технологіями та знаннями, що задовольняють потреби інформаційного суспільства, підготують молодь до нових ролей у цьому суспільстві. Саме тому важливим нині є не тільки вміння оперувати власними знаннями, а й бути готовим змінюватись та пристосовуватись до нових потреб ринку праці, оперувати й управляти інформацією, активно діяти, швидко приймати рішення, навчатись упродовж життя [7, с. 6].

Реалізацію цих завдань ефективніше забезпечує не традиційний, а компетентісно-інноваційний тип навчання. Його теоретичним підґрунтям є особистісно орієнтована освіта, сутнісними ознаками якої є: суб'єкт-суб'єктне гуманне співробітництво всіх учасників навчально-виховного процесу; діагностично-стимуляційний спосіб організації навчального пізнання; діяльнісно-

комунікативна активність учнів; проектування викладачем індивідуальних досягнень учнів в усіх видах діяльності, сенситивних їх розвитку; урахування в змісті, методиках, системі оцінювання широкого діапазону особистісних потреб і можливостей учнів у здобутті якісної освіти. Оскільки йдеться про процес навчання і розвиток особистості, то одним з результатів професійно-технічної освіти є формування у майбутніх кваліфікованих робітників набору компетентностей, що є необхідними для діяльності в різних сферах професійного й суспільного життя, а також які дадуть їм змогу реалізувати потребу постійного, неперервного навчання протягом усього життя, набуття нових, модернізованих спеціальностей та кваліфікацій.

Постановка проблеми. Демократизація нашого суспільства, структурні перетворення в економіці, зародження нових соціальних відносин змінили уявлення про людину, про систему цінностей. Сучасному ринку праці потрібні фахівці, які б відповідали вимогам роботодавця та новим запитам суспільства.

Перед професійно-технічною системою освіти особливо гостро постала проблема щодо вдосконалення підготовки майбутніх кваліфікованих робітників на основі нових концепцій, які роблять ставку на професійну компетентність робітника.

Компетентнісний підхід передбачає не тільки формування у майбутніх кваліфікованих робітників високого рівня професіоналізму, під яким розуміють володіння особистістю конкретними технологічними процесами, а й розвиток у них професійно важливих якостей.

Особливу роль у вирішенні цієї проблеми відведено графічній підготовці, що має на меті сформувати технічно і технологічно грамотного фахівця, здатного бути соціально й професійно мобільним в умовах сучасного техногенного суспільства, використовуючи графічні засоби і методи, комп'ютерні графічні продукти.

Аналіз останніх досліджень. У Національній доктрині розвитку освіти у XXI столітті серед провідних завдань зазначається про необхідність набуття особистістю компетентності відповідно її фаху. У зв'язку з цим доцільно зазначити, що компетентнісний підхід орієнтується на професійну компетентність.

Дослідження сутності поняття «компетентнісний підхід» здійснили вітчизняні й зарубіжні вчені А.Л.Андрєєв, В.І.Байденко, Н.М.Бібік, В.А.Болотов, Л.С.Вашченко, І.В.Гришина, Г.С.Данилова, А.Н.Дахін, О.А.Дубасенюк, Е.Ф.Зеєр, І.А.Зимня, І.А.Зязюн, В.А.Кальней, Н.В.Кузьміна, С.В.Лісова, О.І.Локшина, В.І.Луговий, Л.П.Маслак, А.К.Маркова, Л.М.Мітіна, Н.Г.Ничкало, О.В.Овчарук, О.І.Пометун, Дж.Равен, А.Є.Радченко, О.Я.Савченко, В.І.Свистун, Г.К.Селевко, В.В.Сериков, В.Ю.Стрельников, Ю.Г.Татур, В.В.Химинець, А.В.Хуторський, М.А.Чошанов, Т.І.Шамова, С.Є.Шишов, В.В.Ягулов та ін.

У літературних джерелах компетентнісний підхід трактується як націленість освітнього процесу на формування та розвиток у суб'єктів навчання ряду ключових і предметних компетенцій (компетентностей) [1, 2, 8, 10].

Головною особливістю компетентнісного підходу, на думку С. Адама, є перенесення акцентів з процесу навчання на його результати, якими є компетен-

ції. Останні не є ізольованими одиницями навчальних планів, вони втілюють елементи академічної та професійної освіти, оцінку попереднього досвіду навчання та тенденції до подальшого розвитку [1, 121].

В.В.Химинець поняття «компетентнісний підхід» розуміє як «спрямованість освітнього процесу на формування та розвиток ключових (базових, основних) і предметних компетентностей особистості. Компетентнісний підхід скеровує освіту на формування цілого набору компетентностей (знань, умінь, навичок, ставлень тощо), котрими мають оволодіти учні під час навчання в школі» [10]. При цьому науковець наголошує на тому, що «традиційна система освіти акцентувала основні зусилля на набутті знань, умінь і навичок, що догматично абсолютизувало знання і формувало знаннєвий підхід до навчання. Основна увага при цьому фокусувалася на самих знаннях, а те, для чого вони потрібні, залишалося поза увагою. Компетентнісний підхід переміщує акценти з процесу накопичення нормативно визначених знань, умінь і навичок в площину формування й розвитку в учнів здатності практично діяти і творчо застосовувати набуті знання і досвід у різних ситуаціях. Це вимагає від викладача змістити акценти у своїй навчально-виховній діяльності з інформаційної до організаційно-управлінської площини. У першому випадку він відігравав роль «ретранслятора знань», а в другому – організатора освітньої діяльності. Змінюється й модель поведінки учня – від пасивного засвоєння знань до дослідницько активної, самостійної та самоосвітньої діяльності. Процес учіння наповнюється розвивальною функцією, яка стає інтегрованою характеристикою навчання. Така характеристика має сформуватись у процесі навчання і включає знання, вміння, навички, ставлення, досвід діяльності й поведінкові моделі особистості» [10].

У розумінні А.Л. Андрєєва компетентнісний підхід «виступає в якості опонента до понятійної тріади знання – вміння – навички, що утвердились у радянській педагогіці» [2, 45].

Зазначимо, що з позицій компетентнісного підходу, який розвивається у працях українських науковців (С.У.Гончаренко, І.А.Зязюн, Л.В.Кондрашова, О.І.Пометун та ін.), для характеристики особистості сучасного фахівця використовуються насамперед такі поняття, як «професійна поінформованість чи інформованість», «професійна компетентність», «професійна компетенція», «професійна грамотність» (мовна, математична, природничонаукова, функціональна, графічна, інформаційна тощо). При цьому як показники професійної компетентності вчені головним чином виділяють: загальну сукупність об'єктивно необхідних знань, умінь і навичок; уміння правильно розпорядитися ними при виконанні своїх функцій; знання можливих наслідків певних дій; практичний досвід; гнучкість методу, критичність мислення, індивідуально-психологічні якості та ін. [6, 64].

На основі проведеного аналізу нами з'ясовано, що компетентнісний підхід визначається науковцями як система характеристик працівника, які забезпечують можливість ефективно вирішувати не тільки актуальні, а й потенційні професійні завдання [4, 246]; надання переваги не поінформованості учня, а його вмінню вирішувати проблеми [3, 12]; поступова переорієнтація домінуючої освітньої парадигми з переважаючою трансляцією знань і формування навичок

до створення умов для оволодіння комплексом компетенцій [9, 139]; пріоритетна орієнтація на цілі (вектори) освіти, якими є наочність, самовизначення (самодетермінація), самоактуалізація, соціалізація, розвиток індивідуальності [5, 27]. Приєднуємося до думки І.О.Загашева, який відзначає, що сутність компетентнісного підходу полягає у цілеспрямованому розвитку системи характеристик, які уможливають ефективне вирішення актуальних і потенційних професійних завдань працівником [4, 248].

Постановка завдань. Метою даної статті є висвітлення проблеми компетентнісно-інноваційного підходу у формуванні графічної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників.

Виклад основного матеріалу. Однією із можливостей пізнання основ високотехнологічного виробництва та продуктивної діяльності в сучасному інформаційному суспільстві, на нашу думку, є рівень графічних знань, умінь і навичок, які формуються у майбутніх кваліфікованих робітників під час навчання технічному кресленню. Оволодіння образною мовою техніки, а саме кресленням, є основою знань майбутнього кваліфікованого робітника, запорукою його компетенції, початком шляху у світ виробництва. Реалізація компетентнісного підходу при викладанні дисципліни «Технічне креслення» у професійно-технічних навчальних закладах потребує впровадження у навчальний процес інноваційних методів навчання, які є способом активізації пізнання й формування графічної компетентності, надають навчанню природний характер, стають засобом реалізації потенціалу учня й розвитку особистих здібностей від рівня професійного стандарту до творчості. Найбільшої ефективності навчання можна досягти поєднуючи й інтегруючи ці методи. Такий підхід дає можливість сприяти формуванню як предметних (графічних) так і над предметних компетентностей.

З точки зору структурного аналізу поняття графічної компетентності вважаємо, що до її складу необхідно віднести графічні знання, способи діяльності, розвиток певних здібностей особистості (організованість, ініціативність, ефективність, комунікабельність, працьовитість), репродуктивний і творчий досвід, а також досвід діяти у відповідних ситуаціях, який сприяє реалізації професійних завдань та емоційно-оцінне ставлення до процесів професійної діяльності. Оскільки реалізація графічної компетентності майбутнього кваліфікованого робітника відбувається в процесі виконання різних видів теоретичних і практичних завдань на виробництві, то доцільно виокремити наступні складові графічної компетентності діяльнісну та особистісну.

Діяльнісна складова графічної компетентності представлена функціональним компонентом і визначається загальною здатністю майбутнього кваліфікованого робітника мобілізувати у професійній діяльності свої міцні і глибокі графічні знання, уміння й навички та узагальнені способи виконання дій (розуміння, аналіз, синтез, оцінювання).

Особистісна складова графічної компетентності характеризується мотиваційним, інтелектуальним, ситуативним, часовим, соціальним, інформаційним і прогностичним компонентами та визначається готовністю майбутнього кваліфікованого робітника реалізувати у навчально-професійній діяльності досвід,

різнобічні особистісні якості, мотиви, цінності тощо.

Організація формування графічної компетентності майбутнього кваліфікованого робітника здійснюється згідно з принципами навчання професійно-технічної освіти. Реалізуючи компетентісно-інноваційний підхід у графічну підготовку майбутніх кваліфікованих робітників машинобудівного профілю, виділимо основні дидактичні принципи навчання як результат формування графічної компетентності і розкриємо їх сутність.

Принцип доступності навчання, який передбачає добирання змісту і методів навчання з урахуванням індивідуально групових особливостей учнів (сприяє формуванню функціональної, соціальної й мотиваційної компетентностей).

Принцип розвивального навчання полягає у створенні оптимальних умов для всебічного гармонійного розвитку учня у процесі навчання. Реалізується використанням міжпредметних зв'язків у змісті навчального матеріалу та шляхом створення належного навчально розвивального середовища (сприяє формуванню функціональної, інтелектуальної, мотиваційної та соціальної компетентностей).

Принцип наочності впливає із закономірностей процесу пізнання, початковим компонентом якого є споглядання явищ, процесів, дій, предметів. Має визначальне значення для досягнення мети графічної підготовки і реалізується в застосуванні різноманітної наочності, зокрема, електронної, модельної, макетної та у вигляді конструкторсько графічних документів, у першу чергу, креслень (сприяє формуванню функціональної, інтелектуальної, інформаційної та соціальної компетентностей).

Принцип врахування індивідуальних особливостей, який ефективно здійснюється через систему диференційованих графічних завдань, розрахованих на різні рівні навчальної підготовленості учнів, темп і ритм їх праці. В результаті реалізації даного принципу ліквідуються прогалини в знаннях, уміннях та навичках учнів, поглиблюється та розширюється діапазон знань окремих учнів з креслення (сприяє формуванню функціональної, інтелектуальної і соціальної компетентностей).

Принцип зв'язку теорії з практикою – виражає необхідність підготовки майбутнього кваліфікованого робітника до застосування графічних знань у вирішенні практичних професійних завдань. Реалізується через професійну спрямованість змісту навчального матеріалу, зокрема, змісту графічних вправ і завдань та органічного включення до них графічних понять майбутньої професійної діяльності (сприяє формуванню функціональної, інтелектуальної, ситуативної, прогностичної і соціальної компетентностей) ;

Принцип самостійності й активності навчання учнів, який здійснюється шляхом індивідуального виконання різнорівневих вправ у робочому зошиті та самостійним виконанням, передбачених типовою програмою державних стандартів ПТО, графічних робіт. Реалізується шляхом створення оптимальних умов для прояву учнями пізнавальної самостійності й креативності, організацією тренінгового, діяльнісного та проблемного навчання. Лише розумова праця є запорукою інтелектуального розвитку особистості, міцності набутих знань, умінь і навичок, формування дієвих мотивів навчання, формування й розвитку

просторової уяви (сприяє формуванню функціональної, інтелектуальної, часової та соціальної компетентностей).

Принцип цілеспрямованості та мотивації навчання, який підпорядковується головній меті – формуванню в учнів системи графічних понять згідно з майбутньою професійною діяльністю. Мотивація зумовлюється передусім рівнем сформованості мотивів навчання, розумінням практичної цінності й потреби в графічних знаннях для обраної професійної діяльності. Щодо використання принципу цілеспрямованості та мотивації у формуванні графічної компетентності, то суть його полягає в спрямуванні навчального матеріалу й пізнавальної діяльності учня на майбутню професію (сприяє формуванню функціональної, інтелектуальної, мотиваційної й соціальної компетентностей).

Принцип науковості передбачає відповідність змісту навчальної дисципліни досягненням сучасної науки у машинобудівній галузі, який реалізується наявністю у змісті навчання елементів проектної й проблемно-пошукової діяльності (сприяє формуванню функціональної, інтелектуальної і соціальної компетентностей).

Принцип проблемності здійснюється шляхом включення учнів у вирішення проблеми, у пошук нового знання, оскільки проблема є початковим моментом розумової діяльності, учень починає мислити тоді, коли в нього є потреба щось зрозуміти, коли виникає пізнавальне ускладнення (сприяє формуванню функціональної, інтелектуальної і соціальної компетентностей).

Принцип політехнічного навчання, який зумовлюється взаємозв'язком графічної і професійної підготовки, поєднанням навчання з продуктивною працею. Загальним базисом для реалізації принципу політехнізму є пізнавальна і професійна діяльність учнів. Реалізація цього принципу досягається шляхом залучення учнів до активної діяльності під час виробничого навчання та виробничої практики, що дає можливість визначити позитивні і негативні моменти в оволодінні графічною інформацією, знайти прогалини у знаннях, виявити навички, над якими треба працювати і які слід удосконалювати (сприяє формуванню функціональної, інтелектуальної, мотиваційної, ситуативної і соціальної компетентностей).

Принцип інформатизації навчання, який реалізується шляхом упровадження і активного застосування усіма учасниками навчального процесу сучасних інформаційних засобів, методів і технологій навчального і виробничого призначення, зокрема, це стосується комп'ютерних засобів, методів і технологій (сприяє формуванню функціональної, інтелектуальної та інформаційної компетентностей).

Принцип оптимізації навчального процесу, який забезпечує найвищу ефективність оволодіння графічними знаннями, шляхом ретельного вибору інноваційних форм, методів, прийомів та дидактичних засобів навчання (сприяє формуванню функціональної, інтелектуальної, інформаційної, часової і соціальної компетентностей).

Принцип свідомості та міцності засвоєння знань базується на постулаті, що знання передати не можна. Вони стають надбанням людини лише в результаті самостійної свідомої діяльності. Свідоме учіння зумовлюється передусім рів-

нем сформованості мотивів навчання, розуміння практичної цінності й потреби в знаннях для обраної професійної діяльності. Реалізація відбувається шляхом створення оптимальних умов для глибокого осмислення графічного навчального матеріалу, його узагальнення, міцного засвоєння та систематизації, а також застосування під час фаховоорієнтованої графічної діяльності (сприяє формуванню функціональної, інтелектуальної і соціальної компетентностей).

Принцип діалогічності характеризується шляхом активного використання потенціалу діалогу в підсистемі «викладач-учень». Саме діалог, як відомо, дозволяє викладачу встановлювати мобільний зв'язок із учнівською аудиторією, в тому числі, при вивченні креслення, з'ясовувати її настрій, міру зацікавленості й обізнаності в предметі навчання. Реалізується шляхом включення учнів у колективно-групові види навчальної та графічної діяльності (сприяє формуванню функціональної, інтелектуальної і соціальної компетентностей).

Принцип виховного навчання, що відображає ключовий закон педагогіки: єдності навчання і виховання, здійснюється у результаті суб'єкт-суб'єктної взаємодії викладача і учня (сприяє формуванню функціональної, соціальної, прогностичної і часової компетентностей).

Комплексне поєднання вказаних дидактичних принципів, інноваційних методів навчання, створення належних педагогічних умов і розроблення дидактичного комплексу з дисципліни «Технічне креслення» дозволяє реалізувати компетентнісно-інноваційний підхід у викладанні креслення, і як наслідок сформулювати певні риси особистості, які являються складовими елементами графічної компетентності.

Результати дослідження. Упровадження компетентнісно-інноваційного підходу у процес навчання кресленню майбутніх кваліфікованих робітників має значний вплив на результати оволодіння графічними знаннями, посилення мотивації навчальної діяльності, розвиток пізнавальних і творчих здібностей учнів, що сприяють інтелектуальному й культурному розвитку особистості та формуванню у них графічної й професійної компетентності.

Висновки. Компетентнісно-інноваційний підхід у викладанні дисципліни «Технічне креслення» в системі професійно-технічної освіти, що полягає в зміщенні акценту з накопичування нормативно визначених графічних знань, умінь і навичок до формування в учнів графічної компетентності не вичерпує всіх аспектів. Серед подальших напрямів дослідження є розробка й упровадження у навчально-виховний процес компетентнісно-орієнтованого дидактичного супроводу дисципліни «Технічне креслення».

ЛІТЕРАТУРА

1. Адам С. Использование результатов обучения (Using Learning Outcomes UK Bologna Seminar) // Болонский процесс: середина пути / Под ред. В.И. Байденко. – М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов. Российский Новый Университет, 2005. – С. 110-150.

2. Андреев А.Л. Компетентносная парадигма в образовании: опыт философско-методологического анализа / А.Л. Андреев // Педагогика. – 2005. – № 4. – С. 45-47.

3. Болотов В.А. Компетентностная модель : от идеи к образовательной программе / В.А. Болотов, В.В. Сериков // Педагогика. – 2003. – № 10. – С. 8-14.
4. Загашев И. Критическое мышление : технология развития / И. Загашев, С. Заир-Бек. – СПб. : Альянс-Дельта, 2004. – 428 с.
5. Зеер Э.Ф. Компетентностный подход к модернизации профессионального образования / Э.Ф. Зеер, Э.Э. Сыманюк // Высшее образование в России. – 2005. – №4. – С. 23-30.
6. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: бібліотека з освітньої політики: монографія / Н.М. Бібік, Л.С. Ващенко, О.І. Локшина, О.В. Овчарук, Л.І. Паращенко, О.І. Пометун, О.Я. Савченко та ін.; під заг. ред. О.В.Овчарук. – К.: К. І. С., 2004. – 112 с.
7. Овчарук О.В. Розвиток компетентнісного підходу: стратегічні орієнтири міжнародної спільноти // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / Під заг. ред. О.В. Овчарук. К.: "К.І.С.", 2004. – С. 5-14.
8. Пометун О.І. Теорія та практика послідовної реалізації компетентнісного підходу в досвіді зарубіжних країн // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / Під заг. ред. О.В. Овчарук. К.: "К.І.С.", 2004. – С. 15 -24.
9. Селевко Г.К. Компетентности и их классификация / Г.К. Селевко // Народное образование. – 2004. – №4. – С. 138-143.
10. Химинець В.В. Компетентнісний підхід до професійного розвитку вчителя [текст] / В.В. Химинець // Закарпатський інститут післядипломної педагогічної освіти. – [Електронний ресурс] . – Режим доступу: <http://zakinpro.org.ua/> 2010-01-18-13-44-15/233-2010-08-25-07-10-49.